

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש .. מבניו אשר יבא אל אהל מועד מי שראוי לבא אל אהל מועד .. 1.....
- ב. ככהן גדול משום איבה, ככהן הדיוט משום מעלין בקדש ולא מורדין .. 2.....
- ג. וכולן נוהגות במרוכה בגדים חוץ מפר הבא על כל המצות .. 2.....
- ד. מצווה על התולד ומוזהר על האלמנה .. 2.....
- ה. ... את הרוצח ... אינו מחזיר .. 2.....
- ו. כיצד שואלין השואל פניו כלפי נשאל .. 2.....
- ז. למה נקרא שמן אורים ותומים אורים שמאירין את דבריהן תומים שמשלימין את דבריהן .. 3.....
- ח. כיצד נעשית ... בולטות .. 4.....
- ט. כל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו .. 4.....
- הדרן עלך בא לו כהן גדול .. 5.....
- א. יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשיש המטה .. 6.....
- ב. והמלך והכלה ירחצו את פניהם .. 7.....
- ג. והחיה תנעול את הסנדל .. 7.....
- ד. האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה .. 8.....
- ה. והשותה מלא לוגמיו חייב .. 9.....
- ו. כל האוכלים מצטרפין לככותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו האוכל ושותה אין מצטרפין .. 9.....
- ז. חצי שיעור אסור מן התורה .. 9.....

דף עג.

הלכתא למשיחא

א. יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש .. מבניו אשר יבא אל

אהל מועד מי שראוי לבא אל אהל מועד

משוח מלחמה¹ אין בנו מתמנה תחתיו לעולם אלא הרי הוא כשאר הכהנים,
אם נמשח למלחמה נמשח ואם לא נמשח לא נמשח.

¹ רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ד הלכה כא

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי מסכת יומא

**ב. ככהן גדול משום איבה, ככהן הדיוט משום מעלין בקדש
ולא מורדין**

וכשכהן משוח מלחמה משמש במקדש משמש בד' כלים כשאר כהנים².

ג. וכולן נוהגות במרובה בגדים חוץ מפר הבא על כל המצות

אין בין כהן³ משוח בשמן המשתה למרובה בגדים אלא פר שמביא כהן המשיח אם שנג באחד מן המצות שחייב עליהן הטאת שנאמר אם הכהן המשיח יחטא וגו', אבל לשאר הדברים שוים הם.

ד. מצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה

כהן משוח מלחמה מצווה⁴ על הבתולה. ואסור באלמנה.

ה. ... את הרוצח ... אינו מחזיר

משוח מלחמה⁵ שמת אינו מחזיר במיתתו מעיר מקלט את הרוצח בשגגה, מפני שהוא ככהן הדיוט.

ו. כיצד שואלין השואל פניו כלפי נשאל

וכיצד שואלין י"א⁶ שעומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחריו, פניו לאחרי הכהן וי"א⁷ פניו כלפי נשאל כלפי כהן. והכהן צריך שיכוף ראשו⁸ כדי שיהיו פניו כלפי שכניה כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החשן.

² דמה שאמר אביי היינו אליבא דרב דימי דסבר דראוי לשמש בשמונה כלים אי משמש בארבעה הוי הורדה אבל לדידן דסבירא לן דאינו ראוי לשמש בה' ליבא הורדה. כסף משנה שם. שלדידן דלא אמרינן מניעת לבישת ה' בגדים מטעם איבה אלא מן הדין אינו ראוי ללבוש ה' בגדים א"כ אי אמרת דגם ד' אינו לובש דעדיף הוא מכהן הדיוט וגרע מכהן גדול תיקשי קושיית אביי אלא זר משוית ליה כיון דמן הדין אינו לובש ד' אלא ודאי למסקנא כיון דאינו לובש ה' מן הדין, מוכרח דדינו כשאר כהנים דילבש ארבעה וקי"ל כאידך ברייתא דקאמר דכולן אין נוהגות במשוח מלחמה ובכללן ה' בגדים דדינו ככהן הדיוט. לחם יהודה
³ רמב"ם שם הלכה יד

⁴ רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יז הלכה א

⁵ רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ז הלכה ט

⁶ רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק י הלכה יא – יב

⁷ רש"י

⁸ אברהם יגל

הַלְכָתָא לְמַעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

ואומר השואל אעלה או לא אעלה, ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, ומיד רוח הקדש לובש את הכהן כמו שיבואר להלן עמוד ב והכהן משיבו ואומר לו עלה או לא תעלה.

ואין שואלין על שני דברים כאחד, ואם שאל משיבין על הראשון בלבד⁹, ואין נשאלין בהן להדיוט אלא או למלך או לבית דין או למי שצורך הציבור בו שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד וגו', הוא זה המלך, וכל בני ישראל זה הוא משוח מלחמה¹⁰ או מי שצורך הציבור בשאילתו, וכל העדה אלו ב"ד הגדול.

דף עג:

ז. למה נקרא שמן אורים ותומים שמאירין את דבריהן תומים שמשלימין את דבריהן

האורים ותומים י"א שהם כתב שם המפורש¹¹ הנתון בין כפלי החשן, כי היו שמות קדושים¹², ומכחם יאירו האותיות מאבני החשן אל עיני הכהן השואל במשפטם.

⁹ לעג"ד דהמעם שאין שואלין על ב' דברים כאחד מפני שהכהן מתבלבל בצירופן ומתעכב יותר בתשובתו ותולים ח"ו בחשן שלא השיב לו במהרה ולהכי התנה וסיים דאם דבר הנצרך משיבין לו משום דהוקשה לו דאיך השיבו לו בשתים היפך הדין שיש לנו שאין משיבין לו אלא אחת לכך רצה לחדש ולומר דהיה יודע שהוא דבר נחוץ וצורך שעה הוא לכך השיבו וכיון שהוא צורך שעה ואינו כנמצא לכך רבינו ז"ל לא הביא אברהם יגל שם יב

¹⁰ המל"מ תמה למה השמיט רבנו שמשוח מלחמה נשאל בשמונה בגדים וראיתי לרבנו בפ"י המשנה פ' בא לו וז"ל אמרם באלו נשאלין ר"ל שאין נשאלין באורים ותומים אלא בכהן גדול לובש אלו השמונה בגדים ע"כ. מבואר דסובר רבנו דאין נשאלין אלא לכהן גדול דוקא וכן משמע מ"ש רבינו בפרקין הי"ג דכהן הדיוט אינו נשאל. והאיך ילבש שמונה בגדים דכהן גדול והן שעטנז. וכיון דמשוח מלחמה עובד בארבעה בגדים כנ"ל פ"ד מהל' כלי המקדש הכ"א אין נשאלין בו. והא דקאמר הש"ס משוח מלחמה נשאל בהן ר"ל שמשוח מלחמה שואל את הכהן גדול כדבפרקין הי"ב. תדע דאי ס"ד דשואלין למשוח מלחמה ולא לכהן הדיוט הו"ל למימר חוץ משוח דברים שנשאלין במשוח מלחמה. וליכא למימר דנשאלין אפי' לכהן הדיוט דא"כ מאי איריא משוח מלחמה נשאל בהן אלא ודאי דשאלה תלויה בשמונה בגדים שאין נוהגות במשוח מלחמה. מרכבת המשנה.

¹¹ עיין ריקאנטי שכתב "אני מצאתי בשם ה"ר אליעזר ז"ל את האורים ואת התומים בנימטריא שם בן שבעים ושתים, ואחרי שהחושן רמז לתפארת ישראל, דין הוא דיהו עליו שתי טבעות זהב, רומזים לזרועות עולם, דוגמת הכרובים על הכפורת."

¹² ועיין בדרשות הר"ן הדרוש השלישי "כי החשן אינו מגיד העתידות מצד היותו חשן לבד, אבל מצד האורים והתומים שהיו בין כפלו שלא היו מכלל בגדיו, והראיה עוד בזה שהאורים והתומים לא הוזכרו כאן בסדר ואלה פקודי במעשה הבגדים כלל ... הנה כל זה מורה שאין ענין אורים ותומים מכלל בגדי כהונה."

הַלְכַתָּא לְמַעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

והמשל, כי כאשר שאלו מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם (שופטים א א). היה הכהן מכוון בשמות שהם האורים, והאירו לעיניו¹³ אותיות יהודה, ויו"ד מלוי, ועי"ן משמעון, ולמ"ד מלוי, וה"א מאברהם הכתוב שם כמבואר בגמ'. או שהאירה פעם אחרת לנגד עיניו ה"א מיהודה.

והנה כאשר האותיות מאירות אל עיני הכהן עדין לא ידע סודו, כי מן האותיות אשר סדרו מהן יהודה יעלה היה אפשר להעשות מהם "הוי הד עליה", או "הי על יהודה", ותיבות אחרות רבות מאד, אבל היו שם שמות הקדש אחרים נקראים "תומים", מכחם יהיה לב הכהן תמים בידיעת ענין האותיות שהאירו לעיניו¹⁴. כי כאשר כיוון בשמות האורים והאירו, חוזר מיד ומכוון בשמות התומים. ועודם האותיות מאירות לעיניו, ויבא בלבו שחבורם יהודה יעלה¹⁵. וזאת מדרגה ממדרגת רוח הקדש, היא למטה מן הנבואה¹⁶, ולמעלה מבת קול שמשמשים בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקו אורים ותומים כמו שמבואר להלן.

ח. כיצד נעשית ... בולטות

כשנשאל הכהן באורים ותומים מיד רוח הקדש לובש את הכהן ומביט בחושן ורואה בו במראה הנבואה עלה או לא תעלה, באותיות שבולטות¹⁷ מן החושן כנגד פניו, והכהן משיבו ואומר לו עלה או לא תעלה. וי"א¹⁸ שהיו בולטין מן האותיות הכתובות באבנים והיו מאירות נגד עיניו.

ט. כל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושנינה שורה עליו אין שואלין בו

כל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שנינה שורה עליו אין נשאלין בו. ומפני כך בבית שני שלא היתה שם רוח הקודש עשו¹⁹ אורים ותומים כדי

¹³ ועיין להלן שנתלקו בראשונים אם היו בולטים או גם מאירים.

¹⁴ וכן הוא בתרגום יונתן " אוריא דמנהרין מליהון ומפרסמין טמירן דבית ישראל וית תומיא דמשלימין בעובדיהון לכהנא רבא דתבע אולפן מן קדם יי בהון" ועיין ירושלמי יומא פ"ז ה"ג "אורים על שם שהם מאירים לישראל ומתמימים להם את הדרך ילכו בה כשהם תמימים.

¹⁵ עיין במהרש"א ח"א בסוגיין "אבל למ"ד בולטות ק"ק כיון שהיו בולטות שלא כסדר היאך הבין מהם דבר הנשאל לצרף האותיות וי"ל שהיו האותיות בולטות זה אחר זה כפי סדרן בדבר הנשאל ובסדר שהיו בולטות זה אחר זה היה מצרפן". וצ"ע בדבר רבינו מבואר להדיא לא כך.

¹⁶ ודע כי ההפרש שיש בין נבואה לרוח הקודש הוא שהנביא בעת שתבא בו הנבואה כל הרגשותיו וכחותיו בטלות, והוא משולל מכל דרכי העולם הזה ומופשט מן החומר ומתבודד עם השכל לבדו והנה זה בהקיץ, וזו היא מעלת שמונה נביאים. ורוח הקודש היא שלא תתבטל אחד מהרגשותיו והוא מדבר בדרך כל אדם, אבל יעורר אותו רוח עליוני ויפיע הדברים על לשונו, וידבר עתידות בסיוע אלהי, וזו היא מעלת הכתובים. רבינו בחיי ויקרא פרק ה פסוק ה.

¹⁷ רמב"ם שם הלכה יא וכן עיין במאירי שם שמשמע שלא היו מאירות ממש אלא "והאותיות הצריכות לתשובה נדמה לו במראה הנבואה כבולטות כנגד פניו" ועיין ירושלמי יומא סוף פרק ז "אית תניי תני הקול היה שומע אית תניי תני הכתב בולט מאן דאמר הקול היה שומע ניחא דכתיב וישמע את הקול מאן דאמר הכתב היה בולט והא לית חי"ת בשבטים. וכו'.

¹⁸ דעת הריטב"א בסוגיין וכן משמע דעת הרמב"ן הנזכר. והיינו דאמרינן בשמעתין כיצד נעשית ר"י אמר בולטות ר"ל אמר מצטרפות ומר אמר הדא ומר אמר הדא ולא פליגי.

¹⁹ רמב"ם שם הלכה י ובהלכות בית הבחירה פרק ד הלכה א

הַלְכָתָא לְמַעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

להשלים²⁰ שמנה בגדים²¹ ואף על פי שלא היו נשאלין בהן. וי"א²² שעשו החשן בלבד אבל לא היו אורים ותומים בבית שני.

זה שאתה מוצא בדברי נביאים²³ שהכהנים היו חוגרין אפוד בד לא היו כהנים גדולים, שאין האפוד של כ"ג אפוד בד, ואף הלויים היו חוגרין אותו שהרי שמואל הנביא לוי היה ונאמר בו נער חגור אפוד בד, אלא אפוד זה היו חוגרים אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקדש, להודיע כי הגיע זה למעלת כהן גדול שמדבר על פי האפוד והחשן ברוח הקדש²⁴.

הדרן עלך בא לו כהן גדול

הלכה למעשה

²⁰ לכאורה צ"ע שאין האורים ותומים חק מבגדי כהונה ורק החושן הוי בגדי כהונה וע"כ דהרמב"ם ס"ל כתשובת ר' האי גאון ור"נ גאון אוצה"ג סי' ד-ו שאבני החושן עצמם נקראות אורים ותומים על שם שאותיותיהן מאירות ומובא פי' זה ברלב"ג כאן וכן דעת התרגום יונתן "דבהון חקיק ומפרש שמא רבא וקדישא דביה אתברייין תלת מאה ועישרתי עלמא וחקיק ומפרש כאבן שתיה דבה חתם מארי עלמא פום תהומא רבא מן שירוויא וכל מאן דמדכר ההוא שמא קדישא בשעת אניקי משתויב וטמירן מגליין" וכ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם על התורה עמ' תכו, ועיין מרכבת המשנה שם, וערוך השולחן העתיד הל' כלי המקדש י טו. וכ"כ בהכתב והקבלה "והרבה תמהתי שלא מצאתי בדברי הרמב"ם כלום, כי בפ"ט מכלי מקדש שמבאר שם כל פרטי מעשה חשן ואפוד ולא הזכיר כלל מאורים ותומים, ואיך ישמט מקרא מפורש. לכן נראה לי דלדעתו אין אורים ותומים שמות קדושים כדעת המפרשים, רק שנים עשר האבנים שהיו כתובים בשמות שנים עשר שבטי ישראל, הם עצמם קראן הכתוב כאן בשם אורים ותומים, כי הם עצמם היו מאירים ותמימים בדבריהם בבליטת אותיותיהם אל הנשאל בהם.

²¹ ודעת הסמ"ג שעשו חושן בלבד אבל שמות האורים והתומים לא עשו ודעת הרמב"ם שעשו אף השמות דאי לאו אין שם חושן עליו. אך מכיון שלא היה רוח הקודש לא היה יודע הכהן להבין מה התשובה מצד בליטת האותיות. דודאי ה' גם השם המפורש בכפלי החשן גם בבית שני, אך שא היו נשאלין בהם, ואותיות השבטים של החשן לא היו מאירים, ומ"מ אין בזה עיכוב לדין החושן כיון שמצד המעשה אין כאן חסרון וכל רגע יוכל הכה"ג לזכות לרוה"ק ויאירו האותיות, לכן שפיר נקרא השם המפורש אורים ותומים. אבן האזל אולם צע"ג שמבואר לעיל מדרשות הר"ן להדיא שאשמות האורים ותומים אינם מכלל הבגדים וא"כ אין צריך לעשותם.

²² השנות הראב"ד בית הבחירה שם וכן דעת הסמ"ג. וכ"ד הריטב"א להדיא בסוגיין ועיין עיין באר שבע סוטה דף מה. שהשוה דעת הרמב"ם והראב"ד וז"ל "ואין ספק שמעמו של הראב"ד ז"ל דהוא קורא אורים ותומים לשם המפורש, והרמב"ם קורא שם אורים ותומים לחשן בדרך השאלה". אולם למבואר לעיל דהרמב"ם ב"ל כגאונים אינו בדרך השאלה אלא אבני החושן גופא הוי אורים ותומים.

²³ רמב"ם שם הלכה יג

²⁴ ועיין רמב"ן עה"ת תצוה פרק כח פסוק ל "ואפשר שאחרי שנתן משה בחשן השמות הקדושים של האורים והתומים היו נודעים במסורת ממנו לגדולי חכמי ישראל שמסרם להם עם סתרי תורה, ולפיכך היה ביד דוד אפוד (ש"א כג ו), והיה כדמות אפוד משה, ובו חשן כדמות חשן הקדש, אבל נראה שהיו בד, כאשר נאמר בשמואל (שם ב יח) נער חגור אפוד בד, ואמר בנוב עיר הכהנים (שם כב יח) שמונים וחמשה איש נושא אפוד בד, וילבישו אותו את הכהן שהוא מבני הנביאים ושואלים בו ונענין לפעמים".

הַלְכַתָּא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מַסַּכְתָּא יוֹמָא

א. יוֹם הַכְּפוּרִים אֲסוּר בְּאֲכִילָה וּבִשְׂתִיָּה וּבְרַחֲצֵיזָה וּבְסִיכָה וּבְנַעֲיִלְתָּה הַסַּנְדֵּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה

מִצְוֹת עֲשֵׂה בְיוֹם הַכְּפוּרִים לְשַׁבּוֹת בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה שֵׁנָאמֵר (וִיקְרָא ט"ז) תַּעֲנֵנוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ עֲנִי שֶׁהוּא לְנַפְשׁ זֶה הַצּוּם, וְכֹל הַצֵּם בּוֹ קִיָּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֹל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתָה בּוֹ בִּיטָל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעֵבֵר עַל לֹא תַעֲשֵׂה שֵׁנָאמֵר (וִיקְרָא כ"ג) כִּי כֹל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרַתָּה, מֵאַחַר שֶׁעֲנַשׁ הַכְּתוּב כִּרְתָּ לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנָּה לְמַדְנֵנוּ שְׁמוּזָהֲרִין אֲנִי בּוֹ עַל אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה, וְכֹל הָאוֹכֵל אִם הַשׁוֹתָה בּוֹ בְּשׁוּגָה חַיִּיב קָרְבַּן הַטָּאֵת קְבוּעָה.

וְהַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּיוֹם הַכְּפוּרִים²⁵ מֵלֹאכָה אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה רַחֲצֵיזָה וּסִיכָה נַעֲיִלְתָּה הַסַּנְדֵּל תַּשְׁמִישׁ הַמַּטָּה, אֲבָל אִין חַיִּיב כִּרְתָּ אֵלֶּא עַל מֵלֹאכָה וְאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה כְּמוֹ שִׁבּוּאֵר לְהַלֵּךְ דָּף עַד. שֵׁנָאמֵר וְכֹל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֵׂה כֹל מֵלֹאכָה וְהֵאֱבַדְתִּי וְגו' וְנָאמֵר כִּי כֹל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶנָּה וְנִכְרַתָּה וְגו' וְסַתֵּם עֵינָי הוּא מְנִיעַת אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה, כְּמ"שׁ וַיַּעֲנֵךְ וַיִּרְעִיבְךָ וַיֹּאכִילְךָ וְגו' וּשְׂתִיָּה בְּכֹל אֲכִילָה.

אֲבָל רַחֲצֵיזָה וּסִיכָה וְנַעֲיִלְתָּה הַסַּנְדֵּל וְתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה, אִף עַל פִּי שֶׁגַם הֵם נִקְרְאוּ עֵינָי לְפַעֲמִים כְּמוֹ שֶׁלְּמַדּוֹ חֲכָמִים מִמְּדַרְשׁ הַפְּסוּקִים. מִכֹּל מְקוֹם סַתֵּם עֵינָי לֹא נֵאמַר בְּרֹב הַפַּעֲמִים אֵלֶּא עַל מְנִיעַת אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה בַלְבַד.

וּמִכֹּל מְקוֹם כִּיּוֹן שֶׁגַם הֵם נִקְרְאוּ עֵינָי לְפַעֲמִים לְפִיכָךְ ו'א"א²⁶ שֶׁגַם הֵם אֲסוּרִים בְּיוֹם הַכְּפוּרִים מִן הַתּוֹרָה שֵׁנָאמֵר שֶׁבֶת שְׁבַתוֹן, וְקִבְלוּ חֲכָמִים בְּפִירוּשׁ הַפְּסוּק שְׁבוֹת מִכֹּל דְּבַר שֵׁנָקְרָא עֵינָי לְפַעֲמִים, ו'א"א²⁷ שֶׁאִינֵן אֵלֶּא מִדְּרַבֵּן וְקִרְאוּ אֲסַמְכְּתָא בַעֲלָמָא נִינְהוּ ו'נ"מ לַעֲנִין אִיזָה סַפֵּק וְלַמַּעֲשֵׂה רֵאוּ לְהַחֲמִיר²⁸. וְלַהֲלֵךְ דָּף עַז: – פ.ב. יְבוּאֵרוּ פְּרִטֵי דִינֵיהֶם.

²⁵ שו"ע ונו"כ או"ח תריא א

²⁶ שאלתות פרשת ברכה סימן קס"ז ומשמעות בעל הלכות גדולות שלהי הלכות יום הכפורים והרמב"ם והעמור ור"א ממי"ן בספר יראים [אלא דלדעתו לא אסור מדאורייתא אלא רחיצת כל גופו או על כל פנים רובו, מה שאין כן מיעוטא אינו אלא מדרבנן, ומשום זה הקילו בזה גבי כלה ומלך וכחאי גוונא. אכן לפי סברת הר"ן, לשיטה זו דמעם ההיתר הוא משום דמסר הכתוב להכמים להתיר לפי ראות עיניהם, אם כן אפשר דבשאר מקומות אפילו במיעוטא אסור מן התורה, [וצריך עיון]. שער הציון שם ס"ק א

²⁷ רבנו תם ור"י וריב"א ורא"ש וריטב"א ומאירי, וכן דעת רש"י בדף ע"ד בדיבור המתחיל שבתון, אכן מלשון רש"י בפרק הערל דף ע"ד מוכח דסבירא לה דסיכה כשתיה הוא מדאורייתא, ואם כן הוא הדין לאידך, ועוד יותר משמע כן מדבריו בשבת דף קי"ד בדיבור המתחיל אלא לאו לקניבת ירק, דשאר עניינים הם מן התורה. ועיין ב"ה ופרי הדש ועמק שאלה בשאלתות פרשת ברכה. שער הציון שם ב

²⁸ ובשו"ע הרב שם סעי' ב משמע דפסק להדיא דהוי דאורייתא ולא משום חומרא, וכדעת המנ"א ולא הביא כלל הדעה השנייה.

הַכִּנְסָה לַמַּעֲשֵׂה וְלַמַּשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מַסַּכְתָּ יוֹמָא

יש שכתבו שבכדי לקיים מצוות 'ועיניתם את נפשותיכם' אין נכון לעשות מערב יוה"כ סגולות שונות בכדי להקל צער העוֹם, אך העיקר שאין לחוש לכך²⁹. ולפיכך אין איסור לקחת בערב יוה"כ גוללות הגורמות להרגשת שובע לזמן ממושך.

ב. והמלך והכלה ירחצו את פניהם

הכלה³⁰ אחר נישואיה מותרת לרחוץ פניה ביום הכיפורים לפי שהיא צריכה להתנאות עד שתתחבב על בעלה, וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה.

וי"א³¹ שזה היה בזמניהם שלא היו בבית הכנסת כל היום, אבל בזמן הזה שאינו רואה אותה כל היום לא שמענו שנוהגין בזה היתר.

ג. והחיה תנעול את הסנדל

חיה כלומר יולדת³² כל שלשים יום אחר לידתה מותרת לנעול אפילו ביום הכיפורים, מפני שהצינה קשה לה, וכן חולה אפילו אין בו סכנה אלא שהצינה קשה לו, וכן מי שיש לו מכה ברגליו מותרים לנעול.

ובזמננו אין היתר לנעול נעלי עור³³, שהרי יכול ללבוש נעליים שאינם עור להגן מצינה וטינוף ועל שנכון להחמיר ולא ללבוש נעליים נוחות שאינו מרגיש כלל שהוא יחף אפילו אינם כלל מעור, מ"מ חולה ויולדת מותרים לכתחילה ללא פקפוק.

אם ירדו גשמים ורוצה לילך מבית הכנסת לביתו או להיפך, ואין לו נעליים שאינם עור שעמידות בגשמים, והוא אדם מפונק ומצטער בכלוך רגליו במי גשמים, מותר לו לנעול וכשיגיע לביתו או לבית הכנסת יחלעם, אבל מי שאינו מפונק אסור.

אבל אם יש שם רפש וטיט, מותר לכל אדם לנעול אם אין לו נעליים המגינות על רגליו מלבד נעלי עור, לפי שהכל חשובין מפונקין לענן זה.

וכן אם רוצה לילך לבית הכסא ויודע שילכלך שם רגליו במקום מטונף, מותר לנעול מנעליו אבל תיכף כשיוצא משם, צריך להסיר אותם.

אבל לא כמו שנוהגין רבים מהמון עם שהולכים ברחוב במנעלים אף שאין שם רפש וטיט וכשבאין לבית הכנסת הם הולכים ג"כ במנעלים רק בהגיעו למקומו חולץ ואלו בחשיכה יתהלכו ופושעים נקראו אם אינם שומעים לקול מוריהם.

²⁹ בשדי המד (מערכת יוה"כ סוס"י א') מביא בשם גאון אחר אך רוב הפוסקים חלקו כמבואר בשו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' נ"ח, שו"ת צי"א ח"ז סי' ל"ב, שו"ת משנ"ה ח"ז סי' פ"ב שהרי התורה צוותה לאכול בעיו"כ ואפילו סמוך לחשיכה, כדי להקל עליו התענית (כמבואר ברש"י יומא פ"א ע"ב וטור סי' תר"ד).

³⁰ שו"ע ונו"כ תריג י

³¹ מ"ב שם ס"ק כו בשם בהי"א

³² שו"ע ונו"כ תריד ג

³³ נשמת אברהם סי' זה סק"א בשם הגרש"ז אויערבך וצ"ל, תורת היולדת פנ"ב הערה ל"ו, וע"ע שמירת שבת כהלכתה פל"ט הערה קי"ג.

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

גם אם צריך לילך לבין הנכרים וחושש שילעגו עליו אם ילך ללא נעליים אעפ"כ אסור לנעול סנדל כיון שי"א שהוא דאורייתא.

ד. האוכל ככותבת הגסה נמוה ונגרעינתה

אכילה כיצד – האוכל ביום הכיפורים שיעור ככותבת³⁴ שהוא שיעור אכילה שכשהוא רעב תתישב עליו דעתו באכילה זו³⁵, חייב כרת, שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו' וכשאוכל כשיעור הזה הרי אינו מעונה וקבלו חכמים הלכה למושה מסיני ששיעור זה הוא ככותבת הגסה והוא פחות מעט מכביצה ושיעור זה שווה לכל אדם בין לננס בין לעוג מלך הבשן לפי שכל אדם כשירעב תתישב עליו דעתו באכילה כשיעור הזה אלא שעוג מלך הבשן תתישב דעתו מעט ושאר כל אדם מתיישבת דעתם הרבה³⁶.

שיעור ככותבת יש להחמיר שהוא כשיעור נפח 30 סמ"ק שהם 30 גרם מים. ובעת הצורך יש לשער כשיעור 38 סמ"ק³⁷.

שתי אכילות מצטרפות. כגון שאכל מעט והפסיק וחזר ואכל מעט עד שהשלים לכשיעור מצטרפין. והוא שלא שזה מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס, (פירוש חצי ככר לחם) אבל אם שזה יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרפין לפי שאין דעתו מתיישבת באכילה מופסקת כזו.

ונחלקו הפוסקים בשיעור בכדי אכילת פרס ו"א שהוא 2 דקות וי"א³⁸ שהוא עד 9 דקות.

וכן אם אוכל בלי הפסק אלא שפירר את האוכל לפירורים קטנים ואכלם, ועי"ז נשתאה באכילתו הרבה ג"כ בעינין שיהא מתחלת אכילתו עד סופו רק כדי אכילת פרס. אינם מצטרפים ואינו חייב.

³⁴ שו"ע ונו"כ תריב א

³⁵ אף על גב דבכל איסורי התורה משערין בכזית כל זה היכי דכתיבי אכילה משא"כ ביו"כ דלא כתיבי אכילה אלא מנע הכתוב את האכילה בלשון עיניו כדכתיבי הנפש אשר לא תעונה וקים להו לחכמים דבפחות מככותבת לא מיתבא דעתיה כלל והרי הוא רעב ומעונה ככתחלה

³⁶ מה שהורה לנו המחבר השיעור לענין חיוב אף דאיסורו הוא אפילו בכל שהוא כדלקמן משום דנ"מ מזה לענין הנזכר בסימן תרי"ח אודות הולה דמאכילין אותו פחות מכשיעור וע"כ צריכין אנו לידע השיעור של חיובא

³⁷ ס' שיעורי תורה (להר"ח נאה) עמ' קפ"ז עפ"י המ"ב סק"ח שמותר להוסיף על ב' שלישי ביצה רק שלא יהא קרוב לביצה (ומש"כ עוד בס' שיעורי תורה שם שאם גם זה לא די אפשר להוסיף עד 48 סמ"ק עיין בס' מדות ושיעורי תורה פמ"ו הערה 79 שנראה שאין לסמוך ע"ז שעפ"י הכירור המדוייק לשימות הרבה ראשונים 48 סמ"ק הוא כבר שיעור ביצה ללא קליפתה

³⁸ 7 דקות – ערוה"ש עמ' י"ד "שיעור אכילת פרס אנו משערים לששה ושבעה מינוטין". 7 דקות פחות רביע 6 דקות – ערוה"ש הנ"ל, וכ"ה בשו"ת צמח צדק מילואים סי' מ. 5 דקות – ס' תכלת מרדכי בפתח דבר אות י', תשובות והנהגות ח"ב סי' רפ"ט שכן מקובל בשם הגאון רבי יצחק אלחנן מקובנא זצ"ל. 4 דקות – כה"ח סקמ"ג, שיעורי תורה עמ' ר"ג ר"ד. 3 דקות – ס' מרחשת סי' י"ד ובשו"ת אנ"מ ח"ד סי' מ"א שכן מסתבר לפסוק לחולה שקשה לו להמתין 9 דקות. 2 דקות – עפ"י שו"ת הת"ס ח"ו סי' כ"ג שזה השיעור המועט ביותר לשער כדי אכילת פרס.

הַלְכַתָּא לְמַעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מַסַּכְתָּא יוֹמָא

שיעור אכילת פרס שאמרו ביום הכיפורים ובכל איסורי תורה בין שהן מן התורה בין שהן מדברי סופרים יש אומרים שהוא כמו ד' ביצים ויש אומרים שהוא כמו ג' ביצים שזחקות כלומר במילוי ובריוח ולא בעמצום ולענין הלכה כל שהוא בשל תורה הלך אחר המחמיר וכל שהוא בשל דבריהם הלך אחר המיקל.

ה. והשותה מלא לוגמיו חייב

השותה ביום הכיפורים כמלא לוגמיו חייב³⁹. ומשערין במלא לוגמיו של השותה עצמו כל אדם לפי מה שהוא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, ולא מלא לוגמיו ממש דלא בעינן שיהא שני הלחיים מלאין משקה, אלא כל שאלו מסלקן לצד אחד מפיו שיהא לחי אחד מלא ובולט, שאז יראה ממילא כאלו שניהם מלאין ויראה כמלא לוגמיו והוא פחות מרביעית הלוג באדם בינוני.

ושיעורו, לפי מדת אדם בינוני 40 גרם משקה, ואדם שמדת גופו קטנה שיעורו 32 גרם משקה, ולמעשה יכול כל אדם לשער זאת בעצמו ע"י שממלא אחת מלחיו במים ויפלטם לתוך כלי עם סימוני מדה, וקצת פחות מהכמות הנפלטת הוא שיעור כמלא לוגמיו.

שתיות מצטרפות זו עם זו, כגון ששתה מעט והפסיק מעט וחזר ושתה מעט ובין שתיהן יש כמלא לוגמיו, חייב במה דברים אמורים כשלא שהא מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית הלוג, אבל אם שהא יותר מכדי שתיית רביעית אין מצטרפין.

ויש אומרים שלעולם הן מצטרפין אלא אם כן שהא מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס, כמו בצירוף שתי אכילות.

ולענין הלכה יש להחמיר לכתחלה ולפסוק כסברא האחרונה.

ו. כל האוכלים מצטרפין לככותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו האוכל ושותה אין מצטרפין

כל האוכלין מצטרפין זה עם זה להשלים לשיעור וכל המשקין מצטרפין זה עם זה להשלים כמלא לוגמיו. והוא שהיו בכדי אכילת פרס כמבואר לעיל.

אוכלין ומשקין שאכל חצי שיעור ושתה חצי שיעור אין מצטרפין. לפי שאין דעתו מתיישבת בכך אבל האוכל ירק עם הציר שעליו וכן בשר עם המלח שעליו הרי הציר והמלח מצטרפין להשלים לכשיעור לפי שכל משקה הבא להכשיר את האוכל הרי הוא כאוכל.

ז. חצי שיעור אסור מן התורה

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרף היומי

מסכת יומא

כל שיעורין הללו שנתבאר⁴⁰ בין שיעור אכילה בין שיעור שתיה לא נאמרו אלא לענין חיוב הטאת, וגם לנו יש נפקא מינה לענין חולה שיש בו סכנה. אבל לענין איסור אפילו אכל כל שהוא ושתה כל שהוא הרי עשה איסור מן התורה, וכן הדין בכל איסורין שבתורה שנאמר בהם שיעורים שאפילו במשהו מהן יש איסור מן התורה.

⁴⁰ שו"ע ונו"כ תריב ה